

Anmeldelse

Bettina Perregaard: *Narrativitet – mellem sprog, handling og selv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2016 (206 sider).

ASTRID JENSEN SCHLEITER

INDLEDNING

”Fortæl siger jeg, når jeg ikke har set dig længe og gerne vil vide, hvordan du har det, og hvad du har oplevet og bedrevet siden sidst” (Perregaard 2016: 9). Sådan indleder Bettina Perregaard sin bog *Narrativitet – mellem sprog, handling og selv*, hvor hun peger på fortællingernes betydning i vores liv, hvor meget de fylder, på arbejde og hjemme og i samfundet generelt, som fx i retssalen, på sygehuset, i pressen, i erhvervslivet, hvor også virksomheder konstruerer deres egne identitetsskabende fortællinger om enten virksomhedens grundlægger eller om deres strategier og produkter.

Interessen for narrativer (eller fortællinger) har i løbet af de seneste tre årtier spredt sig fra litteratur til en række forskellige discipliner som sprogvidenskab, psykologi, antropologi, kognition, samfundsvidenskab m.v. Flere forskere har ligefrem peget på det, de kalder det ’narrative turn’ indenfor en række videnskaber (Herman 2009). En af de mest citerede udtalelser om narrativers centrale placering kommer fra Roland Barthes:

The narratives of the world are numberless. Narrative is first and foremost a prodigious variety of genres, themselves distributed amongst different substances. Able to be carried by articulate language, spoken or written, fixed or moving images, gestures, and the ordered mixture of all these substances. (Barthes 1977: 79)

Da jeg blev inviteret til at anmelde Bettina Perregaards bog, var jeg ikke et øjeblik i tvivl om, at jeg måtte tage imod denne udfordring, da

jeg var sikker på, at det ville blive en meget lærerig oplevelse. Og jeg fik ret. Det er været en stor fornøjelse at læse *Narrativitet – mellem sprog, handling og selv*.

BOGENS FORMÅL

I bogen sætter Bettina Perregaard fokus på narrativitet i et videnskabs-teoretisk og filosofisk perspektiv. Især fokuseres der på forholdet mellem erfaringer og fortællinger. Bogen karakteriseres som en lærebog, med det meget ambitiøse formål at ”tydeliggøre sammenhængen mellem de spørgsmål, filosofien rejser, og de svar [...], der fører den videnskabelige undersøgelse” (Perregaard 2016: 16), samt ved hjælp af en række eksempler på mundtlige fortællinger, der fortolkes og analyseres undervejs, at give læseren en række analytiske og metodiske færdigheder. Videnskabsteoretisk spænder bogen over narrativer i forhold til bl.a. den realistiske, den konstruktivistiske og den fænomenologiske position. Det kræver derfor stor spændvidde af forfatteren at kunne gå på tværs af så forskellige tilgange til narrativer, uden at gå på kompromis med lærebogens målsætning om at give læseren de nødvendige analytiske og metodiske færdigheder. Jeg mener, at det er lykkedes for Bettina Perregaard loyalt at føre os igennem de forskellige filosofiske overvejelser bag de narrative teorier og samtidig give læseren den fornødne plads til at træffe egne valg. Men, som Bettina Perregaard også skriver: ”En neutral fremstilling [...] kan tilstræbes, men en analyse vil snart afsløre at selv en sådan afhænger af interesse og ståsted” (Perregaard 2016: 10) – og således skinner det også igennem her, at Bettina Perregaards interesser ligger indenfor det fænomenologiske og for narrativens rolle i de interaktionelle mønstre, som skabes imellem børn og/eller voksne.

Genstandsfeltet for Bettina Perregårds bog er den mundtlige fortælling som en særlig genre, der udtrykker fortællerens personlige erfaringer af enkeltstående begivenheder, som den sker i interaktionen mellem mennesker, underforstået at narrativer er noget, der bliver til imellem os. Narrativer karakteriseres således som temporale forløb, der knytter sig til erfaringer eller foregribende begivenheder, eller som begivenheder, der muligvis vil finde sted, men som endnu ikke har fundet

sted. I dette perspektiv ses narrativer altid som nogle, der fortælles af *nogen til nogen*. Da en af udfordringerne ved at analysere fortællinger er, at narrativer opfattes forskelligt ud fra forskellige videnskabsteoretiske positioner, har Bettina Perregaard valgt at stille en række filosofiske spørgsmål som fx: ”Hvad vil det sige at være den, der erfarer, og den, der fortæller? Hvori består forholdet mellem selvet og narrativen?” (Perregaard 2016: 16). Således kobler hun det narrative til det filosofiske og sammenhængen imellem de spørgsmål, som filosofien rejser, og de videnskabsteoretiske positioner, der er repræsenteret indenfor narrativforskningen.

Bettina Perregaard præsenterer i sin bog de videnskabsteoretiske positioner, der er relevante for den narrative teoridannelse, og hun inddrager i sin gennemgang flere eksempler på fortællinger, som understøtter hendes pointer. Bogens ambition er på denne måde at skabe en større forståelse for, hvorfor vi ser forskelligt på narrativer, og hvorfor vi forstår dem forskelligt. Bettina Perregaard pointerer, at de forskellige positioner ”har stor betydning, når man skal nå til en nuanceret forståelse af den mundtlige fortælling i dens filosofiske og psykologiske, sproglige og sociale kontekst” (Perregaard 2016: 20). Forholdet mellem erfaringer og narrativer analyseres således afgørende forskelligt afhængigt af teoretisk udgangspunkt.

Bogen henvender sig ikke blot til studerende på de videregående uddannelser med interesser for narrativer, men er også et rigtig godt bidrag til videnskabsteoriundervisningen, idet de forskellige videnskabsteoretiske positioner forklares på en meget klar og let tilgængelig pædagogisk måde med en række analyseeksempler, der forklarer, hvordan forskellige og ofte modstridende teoretiske positioner anskuer forholdet imellem narrativer og virkeligheden forskelligt. Denne kobling fra teori til videnskabsteoretiske perspektiver er noget, der ofte volder store problemer for studerende, der skal i gang med deres bachelorprojekt, men koblingen er også ofte en udfordring i forbindelse med specialeskrivningen, hvilket gør bogen yderst velegnet til studerende, der har brug for at forstå de videnskabsteoretiske grundholdninger, der ligger bag narrativitet. Bogen inddrager dog et begrænset antal nøglepersoner indenfor narrativlitteraturen, idet der primært fokuseres på Labov (1972), Bamberg & Georgakopoulou (2008), Ochs & Capps

(2001), Jerome Bruner (1990, 1994) og Paul Ricoeur (1992), hvor hver af disse inddrages som repræsentanter for bogens forskellige videnskabsteoretiske paradigmer. Bogen kommer derfor i højere grad til at fremstå som en videnskabsteoretisk og filosofisk lærebog end en lærebog om narrativer.

Som nævnt er det en af bogens store kvaliteter, at den giver læseren indblik i og forståelse for flere teoretiske tilgange til narrative analyser via gode eksempler og sammenligninger. Et specifikt fokus i bogen er på subjektets position eller selvets ontologiske status i de forskellige teoretiske tilgange. Det primære omdrejningspunkt er de to modsatrettede bevægelser: hvorvidt det erfarbare er en forudsætning for det, der kan fortælles om en selv, eller om det tværtimod er sådan, at det narrative former, hvad der erfares, og dermed hvad det bliver muligt at erfare? Således er det enten ”subjektet, der møder verden med bevidsthed, handling og vilje, eller også er det diskurser, samfundsmæssige strukturer og positioner, der formes historisk, relationelt og interaktionelt” (Perregaard 2016: 80). Denne positionering fungerer som en rød tråd igennem bogen og gør bogen yderst klar i sit fokus, dog med risiko for en overdreven polarisering imellem subjektivitet og socialitet eller imellem individ og omverden.

BOGENS STRUKTUR

Bogen består udover en indledning af 10 kapitler og en litteraturoversigt. Indledningen præsenterer bogens formål og giver et hurtigt overblik over de videnskabsteoretiske positioner, som bogen omhandler.

I kapitel 1 introduceres vi for Labov og Waletzky's (1967) sociolinguistiske tilgang til analyse af mundtlige fortællinger, hvormed narrativer som et sprogvidenskabeligt fænomen kobles med forskning inden for udviklingspsykologi og psykiatri. Vi bliver her bl.a. præsenteret for et narrativt interview med Alice M., der fortæller om en oplevelse i barndommen i Nyboder. Denne fortælling bruges som udgangspunkt for en analyse ved hjælp af Labovs teori og analytiske begreber, og den går igen i andre sammenhænge i kapitlerne 4 og 7. Labov og Waletzky (1967) beskrev de mundtlige fortællinger, som almindelige mennesker havde delt med dem om skelsættende begivenheder i deres liv. Det

var således den selvoplevede begivenhed, der lå til grund for Labovs definition af en narrativ. Labovs (1972) indflydelsesrige model har haft stor betydning indenfor discipliner som psykologi og sociologi, og modellens strukturelementer med sit fokus på den fuldt udfoldede fortælling (med en begyndelse, en midte og en slutning) har kanoniseret denne type fortællinger, som 'the autobiographical model' (Bamberg & Georgakopoulou, 2008), hvilket har givet den en dominerende indflydelse på, hvordan narrativer defineres og analyseres. Bettina Perregaard pointerer, at den afgørende forskel mellem Labovs realistiske opfattelse af forholdet mellem virkelighed og fortællinger og socialkonstruktion er, at ifølge Labov referer fortællingen begivenheden, den konstruerer ikke begivenheden. Problemet er, at der ikke skelnes mellem det erfarne forløb og forestillingen om det, hvilket betyder, at Labov ser en direkte kobling imellem narrativen og det virkelige forløb. Dette bygger på en antagelse om, at sprog er neutralt og objektivt og kan afspejle forhold i virkeligheden.

Kapitel 2 fokuserer på subjektivitet og intersubjektivitet, samt på barnets udvikling af narrative færdigheder i forhold til det normalt fungerende barns udvikling. Bettina Perregaard fokuserer her især på udviklingen fra den emotionelle bevægelse imellem mor og barn, der former den tidlige interaktionelle rytme imellem dem. Denne emotionelle dynamik, der opstår imellem mor og barn, kan beskrives som en narrativ proces. Her peges især på, hvordan den tidlige socialisering, barnet gennemløber i de første år, og de fortællinger, mor og barn udveksler under barnets opvækst, medvirker til at udvikle barnets evner til at organisere sine erindringer og handlinger i form af narrativer. Kapitlet beskriver tre handlingsforløb: det generaliserede handlingsforløb, det forestillede handlingsforløb og det opbyggelige handlingsforløb. I hvert af disse forløb gives eksempler i form af analyser af fortællinger af børn i tre forskellige aldre, Magda på 2 år, Ida på 4 år og Madeline på 5 år. Selvom kapitlet er grundlæggende for forståelsen af Bettina Perregaards opfattelse af narrativer og koblingen til interaktionelle mønstre indenfor udviklingspsykologien, virker kapitlet alligevel, som om det er delvist frakoblet bogens øvrige kapitler, enten som om det hører til i en anden sammenhæng, eller som om det ikke rigtig foldes ud her.

Det er da også i de efterfølgende 4 kapitler (kapitel 3-6), at bogens virkelige tyngde ligger. I løbet af disse kapitler stiller Bettina Perregaard spørgsmålet om, hvorvidt det er subjekter, der handler, erkender og dermed opbygger erfaring og viden (realisme, hermeneutik, fænomenologi), eller om det at handle er forbundet med at udfylde roller indenfor rammerne af sociale og kulturelle praksisformer (socialkonstruktivisme) eller med at optage diskursive positioner, der konstruerer og fremviser identiteter (socialkonstruktionisme). Kapitel 3 indeholder en detaljeret redegørelse for de videnskabsteoretiske positioner, der anses som relevante for narrativer. Den realistiske position henviser til Labov, hvor narrativer ses som reelt eksisterende, og som dermed vil kunne indsamles, hvorimod det i et socialkonstruktionistisk perspektiv ikke er muligt at indsamle narrativer, da de genereres i et interaktivt og dynamisk forløb. Michael Bamberg og Alexandra Georgakopoulou (2008) inddrages som narrativforskningens repræsentanter for den socialkonstruktionistiske position, hvor narrativen skaber selvet i interaktionen; Ochs & Lisa Capps (2001) tilhører derimod den socialkonstruktivistiske retning, hvor narrativen ses som en social konstruktion, der afhænger af den situationelle kontekst, af sociale praksisformer og af kulturelle mønstre. Bruner er inspireret af den kulturhistoriske skole (Vygotskys 1896-1934), der ser kognitiv udvikling som resultat af social interaktion i modsætning til Gergens socialkonstruktionisme. Bruner ser derfor selvet som et produkt af tænkning mere end af erindringer, hvilket adskiller ham fra den socialkonstruktionistiske tilgang, hvor selvet forhandles i interaktion.

I sin gennemgang af den fænomenologiske position henviser Bettina Perregaard især til Zahavi (2005). I dette perspektiv ses subjektiviteten som kropsligt forankret i en social kontekst. Verden ses som uadskillelig fra såvel subjektiviteten som intersubjektiviteten, og i relation til det narrative interesserer fænomenologerne sig især for, hvordan det narrative hænger sammen med det, som har en erfaringsmæssig realitet.

Kapitlerne 4, 5 og 6 er tematiske kapitler, hvor kapitel 4 yderligere uddyber de forskellige videnskabsteoretiske opfattelser af forholdet mellem selvet og det narrative, hvor den realistiske position (Neisser 1994) sammenlignes med den socialkonstruktivistiske (Bruner 1990, 1994). Kapitel 5 beskæftiger sig med det, vi erfarer i tid og rum, og den

indre tidsbevidsthed som en forudsætning for det narrative. Den indre tidsbevidsthed vedrører den måde, vi erfarer på, mens det narrative vedrører det, der fører tid, rum, hændelser og karakterer og deres handlinger sammen (Perregaard 2016: 99). Indenfor rammerne af en fænomenologisk tilgang kan det erfarede ikke reduceres til det narrative, idet det erfarede er en forudsætning for det narrative. Her henviser Perregaard til filosofferne Henri Bergson (1859-1941) og Edmund Husserl (1859-1939), som har beskæftiget sig med den indre tidsbevidsthed. Især er Husserls tredeling af den indre tidslighed, 'urimpression', 'retention' og 'protection' en vigtig forudsætning for det narrative. Hvor 'urimpression' er rettet mod vores oplevelser lige her og nu, dvs. nu-fasen, er 'retention' rettet imod, det som allerede er oplevet, og 'protection' en slags forventning om det umiddelbart forestående, fremtiden. Urimpressionen er på denne måde indlejret i en tidslig horisont, der gør det muligt at opleve nutiden og datiden som en sammenhængende tidslighed (Zahavi 2001: 123). Perregaard påpeger således, at når socialkonstruktionister og socialkonstruktivister beskriver narrativer som en situationelt og relationelt funderet sproglig konstruktion, så mangler det lag i analysen, som forbinder den narrative konstruktion med selve grundlaget for erfaringen – ”Det er organiseringen af den indre tidsbevidsthed, der gør det narrative muligt” (Perregaard 2015: 103).

Det er således i kapitlerne 3 til 6, at bogens potentiale folder sig helt ud – det er her, de videnskabsteoretiske positioner trækkes op og sammenlignes, men også her, hvor det tydeligst fremgår, at det er den fænomenologiske position, og fænomenologiens første-persons perspektiv, der er den bagvedliggende præmis for bogen.

Kapitel 7, 8 og 9 er metode- og analysekapitler, der illustrerer, hvordan en narrativ analyse udfoldes. Vi får præsenteret en række eksempler på narrativer, fortalt af børn og voksne, som bl.a. analyseres ved hjælp af tre forskellige analysemodeller. Labovs (1972) monologiske analysemodel, som har fokus på erindringen som grundlag for narrativen, Och og Capps (2011) konversationelle analysemodel med fokus på den interaktionelle sammenhæng og hverdagens konfliktfyldte og uafklarede narrativer. Til sidst inddrages Dell Hymes' poetiske model, som ser på den kunstneriske proces, dvs. om forestillingen, der driver erindringen frem (Perregaard 2016: 171). Her præsenteres vi for en

analyse af en optagelse fra 1957, kaldet 'Kærestebrevene'. Kapitlet viser, hvordan man med baggrund i Dell Hymes og Chafes (1994) *idea units* kan finde frem til en række mønstre i teksten, som afdækker dybere lag i dette meget fint analyserede drama.

Bogen slutter med kapitel 10, som sammenfatter og yderligere udbygger de begreber til den narrative analyse, som er anvendt i bogen.

SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVER

Bogens pædagogiske styrke er den gennemgående kobling imellem analyser, teori og videnskabsteoretiske positioner. Bogen giver en fin og grundig indføring i de videnskabelige positioner og deres grundlæggende tilgang, og der gives mange betragtninger over sammenhænge imellem sprog, intersubjektivitet, erfaring og handlinger. Samtidig har bogen også et meget ambitiøst formål, idet Perregaard ønsker at indtage en række filosofiske betragtninger omkring fx forholdet mellem erfaringer og narrativer, forholdet omkring selvet og narrativen samt forholdet mellem begivenhed, erindring og fortælling, hvilket giver bogen en vis tyngde, men også vil kunne være udfordrende for den studerende, der søger en mere analytisk tilgang til narrativer. Dette bringer os til bogens svaghed, idet dens videnskabsteoretiske fokus får så meget plads, at det til tider bliver på bekostning af en mere uddybende belysning af narrativer. Det forekommer, at narrativerne ind imellem får en sekundær rolle som eksempler på videnskabsteoretiske positioner.

Bettina Perregaard peger i sin bog på grundlæggende modsætningsforhold imellem det konstruktivistiske og det fænomenologiske paradigme, som dog begge tager afstand fra realistens objektive form. Denne tilgang kan også være medvirkende til, at den narrative analyse fastholdes i en uproduktiv polarisering imellem individ og omverden.

En anden (eller måske tredje) vej kunne derfor være at inddrage indsigter fra distribueret kognition (Hutchins 1995, 2010) og økologisk psykologi (Gibson 1979) i den narrative teoridannelse. Fokus her er på *relationen* imellem individ(er) og omverden (Hutchins 1995, 2010). I dette perspektiv ses kognition som et socialt distribueret system, der rækker ud over det enkelte individ, og indebærer en aktiv handlen med omgivelserne (se fx Steffensen 2016, Trasmundi 2016 og Jensen 2016).

Indenfor narrativvidenskaben ser man denne tradition vokse frem hos Herman (2013), som peger på, at narrativer kan fungere som resurser for en distribueret intelligens. Herman introducerer således begrebet ”agents within-an-environment” (Herman 2013: 248), hvor “narrative is at once a vehicle for and target of socially distributed cognition, which is enabled by the shared constructions [...] of stories” (Herman 2013:249). Dog har det både metodologiske og teoretiske konsekvenser, når fokus for den narrative analyse hverken er fortælleren eller fortællingen, men snarere det distribuerede kognitive system.

Bettina Perregaard slutter bogen med håbet om, at læseren har lært af det, der blev fortalt. Til det kan kun siges, ja, så absolut. Det har været en særdeles lærerig oplevelse at læse Bettina Perregaards bog. Bogen er meget velskrevet, og på trods af de komplekse filosofiske temaer er bogen let læselig. Bogen er derfor særdeles læseværdig, med mange gode referencer til glæde for den læser, der ønsker at gå mere i dybden med de enkelte positioner. Jeg glæder mig til at læse mere fra hendes hånd.

Astrid Jensen Schleiter
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
astrid@sdu.dk

LITTERATUR

- Bamberg, M. & A. Georgakopoulou. 2008. Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk* 28(3). 377-396. DOI: 10.1515/TEXT.2008.018.
- Barthes, R. 1977. Introduction to the structural analysis of narratives. *Image music text*, 79-124. New York: Hill & Wang.
- Bruner, J. 1990. *Acts of meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. 1994. The 'remembered' self. U. Neisser (red.), *The remembering self. Construction and accuracy in self-narrative*, 41-54. Cambridge: Cambridge University Press.
- Capps, L. & E. Ochs. 1999. *Constructing panic – The discourse of agoraphobia*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Chafe, W.L. 1994. *Discourse, consciousness, and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gergen, K.J. 2011. The social construction of self. S. Gallagher (red.), *The Oxford handbook of the self*, 634-653. Oxford: Oxford University Press.
- Gibson, J. 1979. *The ecological approach to visual perception*. Oxford: Houghton-Mifflin.
- Jensen, C.S. 2016. Økologiske nicher og handlemuligheder i andetsprogstilegnelse, læring og undervisning. *NyS* 50. 150-182.
- Herman, D. 2009. *Basic elements of narrative*. West Sussex: Wiley-Blackwell. DOI: 10.1002/9781444305920.
- Herman, D. 2013. *Storytelling and the sciences of mind*. Cambridge MA: MIT Press.
- Hutchins, E. 1995. *Cognition in the wild*. Cambridge, MA: MIT press.
- Hutchins, E. 2010. Cognitive ecology. *Topics in Cognitive Science* 2. 705-715. DOI: 10.1111/j.1756-8765.2010.01089.x.
- Hymes, D. 1996. *Ethnography, linguistics, narrative inequality. Toward an understanding of voice*. London: Taylor and Francis Ltd.
- Hymes, D. 1998. When is oral narration poetry? *Pragmatics* 8(4). 475-500. DOI: 10.1075/prag.8.4.01hym.
- Labov, W. 1972. The Transformation of experience in narrative syntax. *Language in the inner city*, 354-396. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. & J. Waletzky. 1967. Narrative analysis: Oral versions of personal experience. *Journal of Narrative and Life History* 7(4). 3-38.
- Neisser, U. 1994. Self-narratives: True and false. U. Neisser (red.), *The remembering self. Construction and accuracy in self-narrative*, 1-18. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ochs, E. & L. Capps. 2001. *Living narrative: Creating lives in everyday storytelling*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ricoeur, P. 1992. *Oneself as another*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Steffensen, S.V. 2016. Sprogvidenskabens kognitive spørgsmål: En introduktion til den distribuerede sprogtilgang. *NyS* 50. 13-54.
- Trasmundi, S.B. 2016. Distribueret kognition og distribueret sprog: analyse af kognitive events i en akutmedicinsk social praksis. *NyS* 50. 55-85.
- Vygotsky, L.S. 1982. *Tænkning og sprog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Zahavi, D. 2001. *Husserls fænomenologi*. København: Gyldendal.